

צריך-ואין-צריך, ויש הכותשים אותו ויש שאינם כותשים (ר"ן) כגון שהוא נפרך ביד – תלוי הדבר בשתי הלשונות שבגמרא. להלכה, אין מכסים בו. ר"ן, רא"ש, בסיד ובחריטית (= מין סיד שעושים מחרסים. ריטב"א. וערש"י ותוס'), בלבנה ובמגופת החבית – שכתשן, בשחיקת אבנים ובשחיקת חריטית, בנעורת פשתן דקה, בנסורת של חרשין דקה. הוסיפו עליהם: השחור (= פחמים כתושים), הכחול (= שנותנים בעין), נקרת פיסולין (= עפר שמנקרים מן הרחיים). וי"א: אף הזרניך. (= מין מתכת רעילה; היה בו שימוש לצביעה. מפרשים).

בית הלל אומרים: מכסים אף באפר (לפי שנקרא 'עפר' – מעפר שרפת החטאת), ובוהב טחון (ועפרת זהב לו). ובית שמאי חולקים, (שאינם קרויים 'עפר' סתם).

אין מכסים לא בזבל הגס ולא בחול הגס ולא בלבנה ובמגופה שלא כתשן, ולא יכפה עליו את הכלי ולא בשחיקת כלי מתכות, (מלבד זוהב, כאמור), ולא בקמה, בסובין ובמורסן.

כלל הדבר: כל דבר שזורעים בו ומצמיח, (אפילו אם אינו מוציא יותר ממה שנורע בו. עתוס') – מכסים בו. וכל שאינו מצמיח (בפני עצמו, הגם שמועיל לזבל. עפ"י תוס') – אין מכסים בו. (מלבד אפר ושחיקת זהב, שלבית הלל מכסים בהם אעפ"י שאינם מגדלים צמחים – משום שנקראים 'עפר'. עפ"י תוס'. ויש אומרים שבית הלל אינם סוברים את הכלל שאמר רשב"ג, ואין חילוק אם מגדל צמחים אם לאו. רמב"ן ור"ן, עפ"י שאלות. ולשיטה זו אפשר ששחיקת אבנים ונעורת של פשתן המנויים בברייתא – אינם כשרים לרשב"ג. עריטב"א).

מאחר וריבה הכתוב (וכסהו), ומיעט (בעפר), מרבה אני את אלו שהם מין עפר, שמגדלים צמחים כמותו, ומוציא אני את אלו שאינם מין עפר.

דף פט

קמ. אלו מאמרים מובאים בסוגיא בשבח הענוה והשפלות?

אמר רבא: בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה; בשכר שאמר אם מחוט ועד שרוך נעל, זכו לחוט של תכלת ולרצועה של תפלין.

אמר להם הקב"ה לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה, אתם ממעטים עצמכם לפני; אברהם אמר ואנכי עפר ואפר, משה ואהרן – ונחנו מה, דוד – ואנכי תולעת ולא איש. אבל עכו"ם אינם כן...

אין העולם מתקיים אלא בשביל משה ואהרן (ונחנו מה – תולה ארץ על בלימה); אלא בשביל מי שבולם את עצמו בשעת מריבה (בלימה); מי שמושים עצמו כמי שאינו (ומתחת שנדרס תחת הכל – זרעת עולם).

קמא. האם כשר לכסות הדם בעפר עיר הנדחת או שאר איסורי הנאה?

מכסים בעפר עיר הנדחת (רבה בר ירמיה). לזעירי, הכוונה לעפר קרקעיתה, שלא נאסר בהנאה. ולרבא, אפילו האפר האסור בהנאה – מכסים בו, שהרי מצוות לאו להנות ניתנו.

והוא הדין בעפר של עבודה-זרה – מכסים בו (לרבא) מאותו הטעם. (ואינו דומה לשופר ולולב של ע"ז שפסול למצוה, כי שם טעון 'שיעור' וכתותי מכתת שיעוריה, שהרי דינו לשרפה, אבל כאן אדרבה, הכתות יותר ראוי לכיסוי.

ואפשר שאף לכתחילה כשר לכסות בעפר של ע"ז, ואין כאן מיאוס למצוה, כמו עפר עיר הנדחת. עפ"י תוס').

דפים פט – צ

קמב. א. מתי חל איסור מוקדשין בולדות קדשים; בבכור בהמה? ומתי חל איסור גיד-הנשה בבהמות חולין – משעת יצירה או משעת לידה?

ב. האם איסור גיד הנשה חל על מוקדשין?

ג. האם איסור מוקדשין חל על גיד הנשה?

ד. מה דין גיד הנשה לענין הקטרה על המזבת, בקרבן עולה?

א. ולדות קדשים – מחלוקת תנאים (בתמורה כה) אם במעי אמם הם קדושים, כלומר משעת יצירתם, או בהויתם – היינו רק משעה שנולדו.

בכור בהמה – מתקדש בפטירת הרחם.

איסור גיד הנשה – לתנא קמא, חל משעת היווצרות הגיד, בעוד העובר במעי אמו. (התוס' צדדו (עפ"י גמרא להלן) שאינו חל עד שיהא העובר בן תשעה חדשים, ולא קודם לכן. או שמא חל קודם, ואולם אם שחט האם בעודו בן שמונה – הגיד מותר. והרז"ה כתב שיש מחלוקת בדבר, ולפי סוגיתנו חל איסור גיד כבר משעת היווצרותו, דלא כר' אושעיא להלן בגמרא. (וכן באר באבי עזרי (מאכ"א ז, ג-ד) את שיטת הרמב"ם). ואולם יש אומרים שלפי המסקנא אפשר שאין מחלוקת בדבר, וכו"ע סוברים כר' אושעיא שאינו חל עד שיהא בן ט'. ערמב"ן להלן צב: רשב"א ריטב"א כאן).

לר' יהודה, אין איסור גיד הנשה נוהג בשליל אלא משנולד. (ולר' יוחנן (ע.ה.), גם אם תלש הגיד מן העובר – אסור, אבל לא נאסר אלא בצאתו לאויר העולם, ולא בעודו בפנים. עפ"י תוס'.

הרמב"ם (ח,א) פסק שאיסור גיד נוהג בשליל בן ט'. (וכ"ד הרשב"א והתוס'. ולענין גיד של בן ח' או בן ט' מת – ע' מנח"ג ג,ד). והרז"ה והרמב"ן פסקו כר' יהודה שאינו נוהג. וע"ע לעיל (ד).

ב. ולדות קדשים – למ"ד 'במעי אמם הם קדושים', לא חל איסור גיד-הנשה עליהם, שהרי לפני שנוצרו הגידים כבר היה אסור משום קדשים, ואין איסור חל על איסור. חוץ מן הבכור, שלא נתקדש אלא ביציאתו מן הרחם, ובאותה שעה חל איסור גיד הנשה.

ולמ"ד 'בהויתם הם קדושים' – הרי בזמן אחד חלים שני האיסורים, איסור מוקדשין ואיסור גיד הנשה. (ולתנא קמא, אף קדם איסור גיד למוקדשין).

(ואפילו בשלמים לאחר זריקת הדם, שכבר פקע איסור קדשים – לא חל איסור גיד הנשה, כיון שמלידה לא חל, שוב אינו חל. (עפ"י תוס').

הרמב"ם פסק 'ממעי אמן הן קדושים' ואעפ"כ פוסק שאיסור גיד נוהג גם במוקדשין (ע' בהסבר שיטתו במנ"ה ג,ו).

אין חילוק באיסור גיד בין קדשים הנאכלים לקדשים שאינם נאכלים.

ג. למ"ד יש בגידין בנותן טעם – איסור מוקדשין חל על גיד הנשה, (ולוקה שתים; משום גיד ומשום נהנה מן הקודש. והאוכלו בטומאה – בכרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור – איסור מוקדשין שהוא חמור, שיש בו כרת, חל. וכן איסור זה הוא כולל בתוכו חתיכות נוספות, לכן הוא חל על איסור גיד. עפ"י תוס'.

וי"א שהוא איסור מוסיף, שהרי מוסיף איסור הנאה בגיד. ע' בחדושי הרמב"ן והר"ן).

ולמ"ד אין בגידין בנו"ט – הרי לא נהנה מן הקודש ואין זו 'אכילה' המחייבתו. (ותנא דפרקין סובר יש בגידין בנותן טעם).

בכל אופן, גיד הנשה של מוקדשין אינו טעון שריפה כבשר הנותר, לפי שאינו ראוי לאכילה, אלא משליכו לאמה שבעזרה וכדומה (בקדשים הנאכלים).
(מדברי הרמב"ם נראה שפסק 'אין בגידין בנו"ט', ואעפ"כ פסק שחל איסור מוקדשין בגיד. וכבר תמה על כך הרשב"א (מובא בכס"מ) מסוגיתנו. וע' שעה"מ מאכ"א ח,א; פלתי – סה סק"ב; מנחת חינוך – ג; חדושי הגר"ר בענגיס – ח"א נו,ב; שבט הלוי ח"ו קכ,ב).

ד. גיד הנשה – אם הוא פרוש מן הבשר, דינו כשאר גידים ועצמות שאין מעלים אותם על המזבח בפני עצמם. (וגם אם העלהו על המזבח – ירד). ויש סוברים שגידים ועצמות אפילו פרושו מעלים אותם למזבח (ע' בובחים פה-פו).

אם הוא מחובר לבשר – לרבי, יעלה על המזבח (כחלב ודם, שאעפ"י שאסור לישראל, ראוי למזבח), ולחכמים – לא יעלה (ממשקה ישראל – מן המותר לישראל. וצריך לחלצו תחילה מן הירך).
ופסק רב הונא: גיד הנשה של עולה מעלים אותו על המזבח עם הירך, (שגנאי לחלצו ולהעלות ירך מפורעת למזבח), ואח"כ חולצו מן הירך ומשליכו לתפוח (= מצבור האפר) ואינו מוקטר (משום ממשקה ישראל). ורב חסדא תמה, הרי לא נאסרו באכילתו אלא בני ישראל, ולא המזבח. ותניא כוותיה דרב הונא.

ד פים צ – צא

קמג. א. מהו 'גיד הנשה' שנאסרה אכילתו? מדוע הוא נקרא כן?

- ב. מהם דיני הגידים השונים שבקרבן, לענין אכילתם ושריפת נותר? ומה דינם כאשר נתערבו אלו באלו?
ג. האוכל את שני גידי הנשה שבבהמה, הימני והשמאלי, בשתי התראות – מה חיובו?
ד. אכל גיד שלם שאין בו כזית – האם חייב מלקות?

א. גיד הנשה שנאסר, הוא הגיד הנמצא בירך הבהמה, הגיד הפנימי (- לצד פנים הבהמה), זה הסמוך לעצם הקולית ושמתפשט בכל הירך (הירך). אבל הגיד החיצון שבירך אינו אסור אלא מדרבנן ואין חייבים עליו).
לדעת ר' יהודה לא נאסר אלא הגיד שבירך הימנית (הירך – המיומנת; בהאבקו עמו – כאדם שחובק את חברו וידו מגעת לכף ימינו של חברו). ולחכמים, גם הגיד שבירך השמאלית אסור.
נקרא שמו 'גיד הנשה', על שם שנשה (= קפץ) ממקומו ועלה.

- ב. גידי הבשר (- הרכים, שמתפשטים בבשר), דינם כבשר להאכל. ואם ניתותרו – שורפם כבשר הנותר.
גידי הצואר שהם קשים – אינם נאכלים ואינם טעונים שרפה אלא נזרקים.
וכן גיד הנשה שאסור באכילה – נזרק. (ואפילו אם יש בגידין בנותן טעם – אעפ"כ כל דבר שהוא אסור באכילה מן התורה, אין בו דין נותר. וכן מבואר בכריתות יד. – ע' בזה בשו"ת אחיעזר ח"ב ט,ו). שמנו של גיד הנשה – כיון שמדין תורה הוא נאכל אלא שישיראל קדושים נהגו בו איסור, הריהו נשרף עם כל הנותר. והוא הדין לגיד החיצון שבירך, שאינו אסור אלא מדרבנן.
נתערב גיד איסור בהתר (כגון של ימין בשל שמאל, לר' יהודה) – שניהם נשרפים כנותר.

ג. האוכל שני גידי הנשה שבבהמה בשתי התראות – לחכמים, סופג שמונים. לר' יהודה – ארבעים, שאינו מחייב אלא על של ירך ימין. (כ"ה למסקנא. והיה צד לומר שר' יהודה מסופק על איזה גיד חייבים, ולפי"ז באנו לשאלת 'התראות ספק' אם שמה התראה ולוקה ארבעים, אם לאו ופטור מכלום).